

I.

EPISTOLA ALWALONIS AD L. PONTIFICEM.

Petit absolvi ab excommunicatione inflicta ob illatas præposituræ Capuleiensi injurias.

ALWALO, miserrimus plus cæteris mortalibus, peccatorum onere pressus, L. summo pontifici, nostris temporibus unico pene Dominicæ vineæ procuratori, quidquid patri filius domino servus.

Dominicæ animadversiois, propriis exigentibus peccatis, ultione percussus, mortis timore territus, animæ tantum salutis cupidus, ad vos seu ad unicum animarum medicum confugio, et quæ meis ulceribus adhibenda sint medicamina salubriter intimari exposco. Nostis namque ipse quanto excommunicationis astrictus teneor anathemate ob Capuleiæ præposituram S. Martini scilicet potestatem. Unde si mihi vitæ protelati fuerint dies, canonicorum ipsius sancti me decrevi examen expetiturum, et juxta consilii vestri decretum in omnibus me spondeo acturum. Cæterum si spe vitæ frustratus exstitero, uxori et natis meis sub Christi testimonio in eorum fide hæc agenda committo; eo tamen tenore, ut obsequia quæ Christianis exhibenda sunt morientibus, mihi abnegare non permittatis.

II.

EPISTOLA L. EPISCOPI AD HELDRICUM ABBATEM.

S'gnificat qua ratione Alwalonem absolverit ab excommunicatione.

Dilectione Christi ferventi abbati HELDRICO omni-

A que ejus congregationi episcopus peccator L. salutem et sanitatem.

Gratias reddō vobis, fratres charissimi, quod sanctæ auctoritatis amore ferventes, a communione sanctæ Ecclesiæ privatum Alwalonem suscipere nolulistis in sepulturam: sed hunc quo tenore absolverim notum faciam vobis. Misit namque ad gratiam nostræ majestatis uxor cum filiis duos viris ferentes litteras promittentes omnem emendationem, et petentes fieri absolutionem. Quorum ego veris non credens, nolui assentiri, donec ipsi sacramento juraverunt quod uxor cum filiis usque in festivitatem S. Martini, ipsi beato Martino ejusque canonicis recta fide emendarent quidquid principum censura judicaret eos debere emendare, et secundum morem legis persolverent: quod si facere noluerint, isti de viri qui petitores sunt absolutionis, in obsidione canonicorum et in potestate se tradent die festivitatis S. Andreæ. Hoc ergo tenore absolvimus Alwalonem auctoritate Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et sancti Martini, omniumque sanctorum et nostra, et damus vobis licentiam in sepultura recipiendi. Vobis autem mandamus ut et vos eum absolvatis, sicque Deus benedicat vobis. Uxorem vero et filios sciatu esse absolutos, donec emendatio sit facta et persoluta, et sine ejus præsentia et filiorum jubemus eum in terra, ut per hoc sciant se excommunicatos.

ANSELLUS SCHOLASTICUS

NOTITIA

(MANSI, apud Fabric. *Biblioth. med. et inf. lat.*, t. I, p. 411.)

Hunc Ansellum credo monachum. Hujus est opusculum in cod. 57 S. Illidii Claromontensis, apud P. Montfaucon, *Bibl. mss.*, pag. 1263. Est vero operis titulus: *Visio cujusdam monachi in monasterio S. Remigii, descripta ab Anselmo, discipulo S. Abbonis, abbatis Floriacensis, jussu Oddonis abbatis.*

VISIO ANSELLI SCHOLASTICI.

(Edidit D. Edelestand du MÉNIL, *Poésies latines populaires*, t. I, p. 200.)

In Salomonis ferculo,
Quod construxit de Libano
Ex lignis mirabilibus,
Mystica signans altius,
Ubi reclinatorium
Ex auro struxit optimum
Ascensuque purpureum,
Ob Hierusalem filia,
Quæ designant Ecclesiam,

Spiritale convivium
Reperias quam plurimum.
Ibi cum pleno copia
Cornu infert cibaria
Ut nostras querelas levet,
Diversis cibus satiet,
Quo cesset humanum genus
Flere miseros exitus.
Sed carpens poma dulcia

Et convallium lilia
Inter flores dulcissimos
Ac mellis gustus aspidos,
Unum quiddam reperies
Quod gustabis suaviter.

Est civitas metropolis,
Remis dicta pernobilis,
Quam Remus quiddam condidit

Qui frater fuit Romuli,
 Urbis Romanæ principis.
 Hujus urbis præcipue
 Et quondam magnæ gloriæ
 Præsul fuit egregius
 Magnus olim Remigius ;
 Qui dum pontifex legitur
 Ac digne benedicitur,
 Dum deest liquor olei
 Quo ungetur pontificis
 Sacrum caput a præsule,
 Columba volans aere,
 Rostro defert citissime
 Ampullam plenam oleo,
 Ore portat mitissimo
 Quo pontifex perungitur (1)
 Dignus semper Remigius.
 Hujus festum dum populus,
 In Kalendis Octobribus,
 Dum devotus concelebrat
 Tripudiansque advolat,
 Inter fideles cæteros
 Et in Christo catholicos
 Quidam affuit monachus,
 Oratum venit sedulus,
 Ut deplorans facinora,
 Sua defleat crimina.
 Hic intra monasterium
 Dum possidet hospitium
 Et copulatur fratribus
 Et charitate jungitur,
 Dum membra locat lectulo
 Ac dormit dormitorio,
 In visione placida
 Hoc quod vidit sic intimat.
 Adesto nunc mihi, Deus,
 Qui es unus atque trinus,
 Et visiones gravidas
 Ezechielis aperis,
 Ac Danielis abditas
 Visiones elucidas !
 Pande salutarem viam
 Ut laudes tuas nuntiem,
 Qualiter ruptis inferis
 Animas iude tuleris,
 In passionis tempore,
 Et in Paschæ sacro die,
 In qua totus tripudiat
 Orbis simul et consonat !
 Dum sopor premit oculos
 Et corpus cubat lectulo
 In pulpito Remigii,
 Pontificis egregii,
 Me subito transpositum

Diaconi officium
 Ministrare me video
 Coram spectante populo.
 Erat dies Dominica
 Qua Julæorum plurima
 Turba processit obvia
 Christo, Filio hominis,
 Et vere Filio Dei
 Non narrat Evangelium,
 Postquam venit in sæculum,
 Quod tantus honor fuerit
 Illi datus a populis
 Quantus ipso die fuit.
 Hosanna ! clamant pueri,
 Benedictus et qui venit
 In nomine nunc Domini !
 Hujus honoris gratia,
 Plebs invida Judaica,
 Christum cruci adjudicans,
 Passioni subjiciens,
 Latus lancea pungitur, duntur? ;
 Sanguis et aqua funditur [t. fun-
 Anima corpus deserit,
 In manus Patris abiit.
 Hanc passionem timidus
 Dum replico devotius,
 Finitamque dum desleo,
 Et descendo de pulpito,
 Sinistra Evangelium
 In ulnis gestans propriis,
 Videre mihi videor
 Descendere imaginem
 Christi de cruce propriam,
 Atque signum victoriæ
 Quod crux vocatur hodie
 In forti gestare manu
 Meque his verbis alloqui :
 « Si credis quod fideliter
 Tu, frater, legisti nuper ? »
 Ego supplex ac humilis
 Verum responsum reddidi ?
 « Cum sim pulvis exiguus
 Atque cinis sim terreus,
 Ut ore legi, Domine,
 Sic corde scito credere ;
 Nec est ulla dubietas
 In cordis mei intima
 Quin te credam verum Deum
 Natum, passum ac mortuum,
 Ac revixisse tertia
 Die, credo per sæcula. »
 Ille sic statim imperat :
 « Sine mora me sequere
 Quo me vides incedere. »

In momento tunc oculi,
 Quod nec sperare potui,
 Ad inferna progreditur,
 Crucem gestans in manibus.
 Ego sequor impavidus,
 Nihil habens quod paveam
 Tanti ducis fiducia.
 Tunc tenebrarum principes
 Ac pallidæ mortis duces,
 Tortoresque sævissimi,
 Pervasoresque rapidi
 Diffugiunt citissime,
 Non audentes attendere,
 Neque ausi conspiciere
 Aspectum tanti fulminis,
 Atque tam clari luminis.
 Per campos et convallia
 Sævi sparguntur dæmones,
 Nigriores fuligine,
 Terribissimi nigredine,
 Et discoloris specie ;
 Ululantque ac mugiunt
 Dira voce ac rugiunt ;
 Velut leones sæviunt,
 Dum perdunt suos catulos ;
 Flent per noctem atque diem
 Et carmen miserabile (2)
 Tetro diffundunt guttore.
 Tunc occurrunt et angeli,
 Applaudunt læto Judici,
 Excipientes animas.
 Quas a tenebris liberans
 Christus ducit ad gaudia ;
 Tunc cælo laudes resonant
 Et melodias intonant :
 Quod non vidit quis oculus,
 Nec auris audita capit,
 Nec in cor potest cadere
 Quanta fuerint gaudia
 Vel quam grandis lætitia
 Dum redeunt ad superos
 Mortis ereptæ tumulo.
 O Jesu, bone Domine !
 Quis te laudare congrue
 Usquam potest vel poterit,
 Qui misereris miseris,
 Qui ingratos et perditos
 Reduces facis superos ?
 Ad visionis somnium
 Stylum flectamus indicem
 Qui vere narrat ordinem
 Visionis mirabilem.
 Cum ergo, dum hæc cernerem
 Et gaudens pede cægerem,

(1) Les historiens placent ce miracle au baptême de Clovis : « Sanctificato denique fonte, nutu divino chrisma defuit : sanctus autem pontifex, oculis ad cælum porrectis, tacite traditur orasse cum lacrymis, et ecce subito columba seu nix advolat caudida,

rostrum deferens ampullam cælestis doni chrismate repletam. » Flodoard, *Historia Remensis*, l. 1, ch. 13 ; voyez aussi Hincmar, *Opera*, t. 1, p. 744.

(2) C'est une réminiscence des Géorgiques, l. 17, v. 515 :

Carnis putans me pondere
 Jam liberatum corpore
 Sereno vultu placidus
 Me tunc respexit Dominus :
 « Quo tu lætus progredieris ?
 — Te sequor, splendor luminis,
 Admirans tantam gloriam,
 Cujus opto participem
 Me fieri ac socium. »
 Ille benigne iululit :
 — « Siste gradum quantocins
 Ne procedas ulterius.
 Sed redi monasterium ;
 Nondum tempus venit tuum. » —
 Ego nil ausus dicere,
 Quid enim contradicere
 Vel quid mutire cuperem ?
 Uno verbo conticui,
 Totus in me contremni :
 — « Qua via pergam, Domine !
 — Qua venisti regredere,
 — Tot hostes vias sæpiunt !
 Si solus hinc regredieris,
 Non revertar ad superos. » —
 Ille tunc dicto citius,
 Sinistram partem intuens,
 Trucem cernit imaginem,
 Nigram et diabolicam ;
 Innuit huic digito :
 — « Serve nequam, accedito !
 Serve male, hoc facto ! » —
 Potestative imperat :
 — « Hunc sanum et incolumem
 Fratrem reduc ad patriam,
 Et ad sanctum Remigium
 Reduc cito hunc monachum.
 Vile ne quisquam noceat,
 Sed impavidus redeat,
 Neque tui consimiles
 Illum tangant vel leviter. » —
 Comitante diabolo
 Sic dimissus a Domino ;
 Commiserat ovem lupo,
 Sed fauces malas strinxerat
 Et Leviathan vinxerat,
 Cujus fauces sevissimas
 Atque guttur nequissimum
 Ilamo perforavit suo.
 Tunc simul chaos Erebi
 Intrantes, occurrunt mali
 Spiritusque nequissimi,
 Qui redeunt proprias,
 Sedes habent, sed vacuas ;
 Unde magis atque magis

Plus tabescant in tenebris.
 Dentes stringunt cum frenite,
 Voces torvas cum gemitu
 Dant, tormentorum socios
 Diro clamore concitant,
 Aduncis ut me manibus
 Et uncinis candentibus
 Me rapiant attentius,
 Unum pro multis ut caput
 Pœnas luat non meritas.
 Sed, si fractus orbis ruat (3)
 Et cœlum cum terra cadat,
 Et omne simul pereat
 Quod natura consolidans
 Stringit irresolubili
 Vinculo, nexu quadrupli (4)
 Me ferient impavidam
 Christi regis diaconum.
 Tunc ductor malus cætero
 Alloquio terret suo :
 « Si vos hunc solum lædere
 Malo vultis conamine,
 Quid facietis, miseri,
 Dum Christus huc redierit ?
 Ne tangatis prohibeo,
 Nec lædatis vobis veto.
 Sinitote hunc pergere
 Quo jussum est a principe
 Qui nos terret sua cruce,
 Cujus virtus terribilis
 Est nobis formidabilis,
 Quam sufferre non possumus
 Nec nominare volumus.
 Noster princeps non sapiens,
 Dum carnis videt tegumen
 Purum putavit hominem,
 Ignorans Dei Filium
 Carne esse absconditum. »
 His verbis duros mitigans,
 Tantum pavoris incutit
 Ut per ignes teterrimos
 Et per telorum acies,
 Ac per nigras voragines,
 Illæsus et incolumis
 Sancti sistor Remigii
 Infra septa cœnobii
 Tutoris ope pessimi
 Qui me noadum deseruit.
 Super altare præsulis
 Textum depono Domini,
 Deinde pono casulam
 Super altaris tabulam
 Cum stola, albam pariter
 Tum depono celeriter ;

Dux me malus non deserit
 Usque ad locum lectuli.
 Statim et e vestigio
 Corpus in stratum colloco.
 Astat cum nigris dentibus
 Et cum solutis crinibus,
 Cum oculis sanguineis,
 Urso pede consimilis, |
 Ungues leonum similans,
 Nigram capram pilo gerens :
 — « Fac me consortem lectuli
 Qui sui dux itereris ;
 Ne verearis sociam
 Recipere in gremio :
 Quis in via non nocuit
 In lectulo non poterit. »
 Ego audax, non timidus,
 Christo fidens, non viribus,
 Vertor in dextro latere ;
 Locum deo quam celerrime.
 Pedem ponit in stramine
 Os ori pene jungitur,
 Alternis verbis loquimur.
 Securus de Christo meo.
 Illum haud nihil metuo :
 — « Dic, sodex [sodes] et dux
 [pessime
 Veritatis contrariæ [veritati contra
 [rie?],
 Quæ causæ nunc exstiterint
 Vel quæ ratio fuerit
 Quare Christus ad inferos
 Descenderit, quo animas
 Vobis tolleret miseram,
 Et de servitutis jugo
 Tantos redderet liberos,
 Peccati mole gravidos
 Vestro tolleret jugulo.
 Miror equidem nimium
 Tam validum imperium
 Sic fractos postes ferreos
 Unius Christus digito. »
 Ipse infrendens, barbaram,
 Horrendum, resonans, tetrum,
 Ore distorto incipit
 Labrisque fremit tremulis :
 — « Audi nunc, male monache,
 Aure cordis et percipe,
 Vera invitus intimo
 Quod (sic) celare sed nequæ :
 Nam meum non est dicere
 Quod verum est omnimode
 Pontifices sacrilegi,
 Abbates normæ nepoti,

*Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
 Integrat et mœstis late loca questibus implet.*

(3) Ansellus se rappelle ici la str. 2 du poème 3
 du liv. III des Odes d'Horace :

*Dux inquieti turbidus Hadriae,
 Nec fulminantis magna manus Jovis,*

*Si fractus illabatur orbis,
 Impavidum ferient ruinæ.*

(4) Peut-être faut-il lire :

Vinclo, nexu quadruplici.

Quadrupli manque dans tous les glossaires.

Infelices presbyteri
 Scortatores nequissimi
 Mendacesque diaconi,
 Et nonæ meretriculæ
 Cum clericellis parvulis
 Et monachis sat invidis
 Murmuratores turbidi
 Instant dies atque noctes
 A Paschæ cursu celebri
 Quoad vestrum Pascha redit,
 Semper orantes Dominum
 Cum missarum solemnibus
 Pro animabus perditis,
 Et laboratores mali
 Dant suas eleemosynas
 Egenis et pauperibus.
 Ili nobis tollunt animas
 Nostra fecerunt [quæ] opera (5)
 Illorum placatus precibus (6)
 Atque malis operibus,
 Vobis bonus, nobis malus
 Jesus, nostri sat æmulus,
 Sic nobis aufert animas
 Quæ fecerunt placencia.
 Postquam surgens a mortuis
 Heu! proh dolor! nos superans
 Imperium comminuit
 Nostrumque decus abstulit (7).
 Dum redeunt Paschalia
 Vobis grata solemnibus,

Nobis semper sed timida;
 Sic consuevit facere
 Non veritus nos vincere (8);
 Sed in uno laudabilis
 Nobis est gratus invidis
 Quod eos qui criminibus
 Diris tenentur arctius
 Stricti malis operibus,
 Homicidæ, adulteri,
 Raptores, prædæ fervidi
 Sodomitæque pessimi,
 Assueti perjuriis,
 Quos facere non puduit
 Quod lex vestra prohibuit,
 Neque eos pœnituit,
 Hos non tulit, nec liberat
 In hoc ut justus maneat :
 Justis promisit præmia
 Et pessimis supplicia
 Si mutare sententiam,
 Faceret injustitiam. —
 — O perditæ! respondeo,
 Cur tui es sic immemor?
 Cur pœnitens non flecteris?
 Et cur veniam non petis,
 Ut quod perdis superbia
 Et tumoris audacia
 Humiliatus habeas,
 Ac dignitatem perditam,
 Etiam [l., et jam] decoram gloriam

Postendo portes veniam? —
 Ille spernens hæc monita,
 Rursus respondit talia : —
 Erras, nescis quid moneas;
 Nescis quidve suadeas;
 Attende, paucis indico [indicam]
 Quæ sit mea sententia.
 Me casus clarum genuit:
 Sed dignitatem perdidisti,
 Hæreditate carui.
 Vos qui de terra geniti,
 Et mortales et fetidi,
 Mortis debita solvitis
 Progenies terræ facis
 Hæreditatem tollitis,
 Quam nos habere decuit.
 Qui servire debuerat,
 Ille nunc nobis imperat.
 O pudor! o miseria!
 Ut dominus subserviat
 Et servus jussa faciat.
 Inter servum et dominum,
 Si servus tollit præmium,
 Dic quæ pax esse poterit,
 Vel quæ fiet concordia?
 Inter nos et vos, hoc scias
 Et pro certo hoc teneas,
 Semper erit discordia
 Insaniaque maxima,
 Quandiu vester Dominus

(5) *Quæ* qui se trouve dans le ms. 4587 est nécessaire pour le sens; mais à moins d'être éliminé par une élision tout à fait exceptionnelle, il donne au vers une syllabe de trop.

(6) Du temps de saint Grégoire, qui mourut en 604, on croyait déjà à l'efficacité du sacrifice de la messe pour délivrer les âmes du purgatoire; *Dialogorum* t. IV, ch. 55, t. II, col. 464, édit. de Paris, 1705.

(7) L'origine de cette croyance populaire est dans l'*Évangile de Nicodème*. « Et cum hæc ad invicem loquerentur Satan et princeps inferni, subito facta est vox ut tonitruum et spiritualis clamor : *Tollite portas, principes, vestras, et elevamini portæ æternales, et introibit Rex gloriæ.* » Ilæc autem cum audisset princeps tartari, dixit ad Satan : « Recede a me et exi de meis sedibus foras; si potens es præliator, pugna adversum Regem gloriæ : sed quid tibi cum isto? » Et ejecit foras Satan de sedibus suis. Et dixit princeps ad suos impios ministros : « Claudite portas, crudeles, æreas, et vectes ferreos supponite, et fortiter resistite, ne captivi ducamur in captivitate.... Supervenit in forma hominis Dominus majesticus, et æternas tenebras illustravit, et indissolubilia vincula dirupit, et invincibili virtute visitavit sedentes in profundis tenebris delictorum, et in umbra mortis peccatorum. » 6 (*Nicodemus Evangelium*, chap. 21, ap. Fabricium, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, pag. 282.) On ne saurait douter de la grande publicité de ce passage, puisqu'une partie est entrée dans l'office du dimanche des Rameaux; nous en citerons quelques autres preuves empruntées à différentes langues :

*Ille dein princeps barathri petiit arma sueta
 Quis genus humanum subdidit ipse sibi;
 Sed mox ut vidit ruitantia limina fracta,*

A *Territus, attonitus fugit ad ima domus.
 Non tamen evasit tenebrosa per antra tyannus.
 Fortior intravit qui sua vasa tulit.
 Attractus, captus, vinculus, strictisque catenis
 Detentus, domitus, pulsus ab arce prius
 Qua mundi princeps elatus sederet olim
 Bestia sæva, vorax, atque diu indomita.
 Sed victor mundi, præstantior omnibus unus,
 Totum collisit comminuitque caput.*

Joannes Scotus, *Christi descensus ad inferos*, v. 5; ad. Mai, *Classicorum auctorum fragmenta*, t. V, p. 439.

*E mieg d'isern a mes Sathan,
 Al col li pauza. t. Curcan;
 Los pes e'ls mas forz fa liatz
 E mieg d'isern escrobantatz.*

Évangile de Nicodème en vers provençaux, ap. Raynonard, *Lexique Roman*, t. I, p. 511.

(8) Nous n'avons rencontré nulle part cette idée, mais on croyait généralement, qu'en souvenir de la résurrection du Christ les souffrances des damnés étaient suspendues :

*Sunt et spiritibus sæpe nocentibus
 Pœnarum celebres sub Styge foræ,
 Illa nocte sacer qua rediit Deus
 Stagnis ad superos ex Acheronticis.*

*Marcent suppliciiis tartara mitibus,
 Exsultatque sui carceris otio
 Umbrarum populus liber ab ignibus,
 Nec ferrent solito flumina sulphure.*

(AURELIUS PRUDENTIUS, *Cathermerinon*, hymn. v, vers. 125.)

Nobis fuerit æmulus,
 Et vos nobis prætulit,
 Et chariōres fecerit.
 Ad hæc respondit monachus,
 Constans atque intrepidus :
 Tu pro tua superbia
 Atque cordis audacia,
 Vanaque extollantia
 Perdidiſti cœlestia,
 Dum putans [putas] Deo similiſ
 Per superbiam fieri ;
 Et de claro archangelo
 Factus es niger Æthiops.
 Si nostri Dei bonitas
 Atque misericordia
 Nobis donat quod tumidus
 Atque tu perdis turgidus,
 Nos humiles acquiramus.
 Quid refert ut tu doleas
 Nos fieri quod fueras ? --
 Plures sermones sparsimus :
 Ac de multis questi sumus
 Quæ tulerunt insomnia
 Et a cordis memoria
 Oblivioni tradita.
 Adhuc unum quiddam manet
 Quod vobis stylus deferet
 Ut audiatis seduli,

Si vobis placet, domini.
 Tunc nequam inquit spiritus :
 — « Jam matutinis terminus,
 Appropinquat Remigius,
 Quo laudes vestras habeat
 Et lectiones audiat.
 Sed te monet quæ [quam] nescio
 Consuetudo improba
 Ut postquam tinnitus tuas
 Percusserit auriculas,
 Statim lecto exiliās,
 Et primus in ecclesia
 Si potes, citus abeas ;
 Nara dum potes quiescere.
 Et membra somno tradere
 Ac dulciter quiescere,
 Ut stultus, monasterii
 Primus petis introitum.
 Dum *Venite* protrahitur,
 Quartus et nonagesimus (9).
 Qui morose dum canitur,
 Tunc satis potes surgere
 Ut occurras in ordine. —
 — O castigator improbe
 Imperet tibi Dominus
 Nusquam tu bene habeas,
 Sed semper bonis careas,
 Qui suades ut dormiens

Contra regulam faciam
 Quæ jubet nos mox surgere,
 Ut tinnitus signierit
 Auritus (10) ab auriculis
 Tunc est necesse fratribus
 Ut occurrant quam citius ;
 Si quid tu male, pervigil,
 Dum dormiunt suaseris,
 Hoc defleant cum lacrymis
 Ante conspectum Domini,
 Sed quid te nostrum canere
 Spectat, lupe trux pessime (11). —
 — Ego curro per omnia
 Et volo velox acra ;
 Sum velocior Euro
 Et lustro monasteria ;
 Si quem meum reperiam,
 Quidquid volo hoc faciat. —
 — Tandem modum nequitiz
 Jam tu mendax, fige tuæ,
 Et desinas blasphemias. »
 Alternis cessamus loqui,
 Evanescit ex oculis,
 Summus gravis me deserit ;
 Copulatus cum cæteris,
 Oro Deum Remigii
 Ut visioni somnium
 Faciat esse congruum.

(9) Il vaudrait mieux pour le sens que l'on changeât ces deux vers de place :

*Dum VENITE protrahitur,
 Qui morose dum canitur,
 Quartus et nonagesimus,
 Tunc satis potes surgere.*

Mais les deux manuscrits les placent de la même manière, et l'on s'écartait alors sans aucun scrupule de l'ordre grammatical des mots.

(10) Probablement il faut lire *auditus* ; *signierit*,

aura sonné, ou vieil allemand *sing*, cloche, qui s'est conservé dans *tocsin*

*Les clercs à haute voix et clere
 Te DEUM LAUDAMUS chantèrent
 Les SEINS et les cloches sonnèrent*

(11) Dans l'hymne de Flavius, *Ad lotionem pedum in Cœna Domini*, Opp. S. Gregorii, t. III, p. 334, il y a :

*Trux lupe, Juda pessime.
 Fers agno miti basia.*

DE MUSICIS OPUSCULIS SEQUENTIBUS

MONITUM.

(DOM GERBERT, *Scriptores ecclesiastici de musica*, t. I, Præfat.)

Claudimus inquit D. Gerbert, primum hoc Collectionis nostræ volumen variis dimensionibus monochordi, quod instrumentum suo ex nomine unius chordæ in theoria musicæ veteris post malleos Pythagoræ certum et infallibile fundamentum fuit ad inveniendas demonstrandasque consonantias et intervalla musica. Atque inde musica scientia ad certitudinem mathematicam assurgit, radiosque Divinitatis nobis ostentat in operibus naturæ, corporibus nempe quibuscunque sonoris, in quibus eadem constanter rationes inveniuntur innumeris tam harmonicis quam arithmeticis, et eadem quidem demonstrationum evidentia in pondere et mensura, qualis in geometria habetur : quibus omnibus ad Deum rerum conditorem erigimur, prout *omnia in mensura, et numero, et pondere disposuit* (Sap. xi, 21)